

AKADEMİK BAŞARININ YORDAYICISI OLARAK YALNIZLIK, SINAV KAYGISI VE SOSYAL DESTEK

İbrahim YILDIRIM*

ÖZET: Bu çalışmada yalnızlık, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenlerinin akademik başarıyı ne denli yordadığı incelenmiştir. Araştırma kapsamına lise ikinci sınıfta okuyan 280 kız 265 erkek olmak üzere toplam 545 öğrenci alınmıştır. Öğrencilerin Matematik, Türkçe, Fizik, Kimya ve Biyoloji derslerinden aldıkları 1998-1999 öğretim yarıyılı karne not ortalamaları, akademik başarılarının ölçütü olarak alınmıştır. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri UCLA Yalnızlık Ölçeği, sınav kaygısı SKE ile; aile, arkadaş ve öğretmen desteği ise ASDÖ-Öğrenci Formu ile ölçülmüştür. Veriler Regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre, öğretmen desteği, aile desteği, yalnızlık ve sınav kaygısı değişkenleri akademik başarıyı manidar olarak yordamakta, arkadaş desteği ise yordamamaktadır. Bulgular literatür ışığında tartışılmış ve bazı öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Akademik başarı, yalnızlık, sınav kaygısı, sosyal destek

ABSTRACT: In this study, to what extent variables such as loneliness, test anxiety, family support, peer support, and teacher support predicting academic achievement of high school students were examined. The sample of the study included totally 545 high school students (280 female, 265 male). The mean of grades of Turkish Language, Mathematics, Physics, Chemistry, and Biology was considered as the criterion of academic achievement. The Turkish Form of University of California Los Angeles Loneliness Scale (UCLA), The Turkish Form of Test Anxiety Inventory (TAI), Perceived Social Support Scale (PSSS)-High School Form were administered in this study. The data were analyzed by Regression technique. According to the findings, teacher support, family support, loneliness, and test anxiety predicted academic achievement of high school students significantly. However, peer support did not predict academic achievement significantly. The findings were discussed in the light of related literature, and some suggestion were made.

KEY WORDS: Academic achievement, loneliness, test anxiety, social support

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, yalnızlık düzeyi, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenlerinin akademik başarıyı ne denli yordadığını incelemektir.

Öğrencinin akademik başarı ya da başarısızlığı, öğrencinin kendisi, ailesi ve içinde yaşadığı toplum bakımından oldukça önem taşımaktadır. Akademik yönden başarılı, nitelikli insan gücü potansiyelinin bir toplumun kalkınmasında en temel güç olduğu kabul edilmektedir. Bu anlamda eğitime yapılan yatırımın uzun vadede toplum kalkınması için yapılan bir yatırım olduğu söylenebilir. Bununla birlikte eğitime yapılan yatırımın karşılığında eğitimden beklenen yararın sağlanamadığı da öne sürülmektedir. Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan akademik başarısızlıklar, okulu terk etme, yeteneği oranında başarılı olamama gibi sorunlar, beklenen sayı ve nitelikte insan gücü potansiyelinin toplum kalkınmasına zamanında katılmasını engellemektedir [1,2]. Anılan sorunlar, öğrencinin kendisi kadar ailesini de ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Geçim sıkıntısı ve iş bulma olanaklarının ciddi bir sorun haline geldiği toplumumuzda, akademik başarının, öğrenci ve ailesi açısından daha önemli bir kavram haline geldiği gözlenmektedir. Bu anlamda, öğrencinin başarı veya başarısızlığı ile öğrenci kadar ailesinin de ilgili olduğu öne sürülebilir [3].

Akademik başarının çok sayıda faktörle ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Akademik başarının zeka ile pozitif yönde ilişkili olduğu kabul edilmektedir. Yapılan bazı çalışmalar öğrencilerin akademik başarılarının zekanın yanı sıra, yetenek [4], özlük, kişilik ve ailesel nitelikleri, me-

** Doç. Dr., Hacettepe University Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı öğretim üyesi. e-mail: iyil@eti.cc.hun.edu.tr

zun oldukları veya okumakta oldukları okulun özellikleri [1], çalışma alışkanlıkları [2] gibi çok sayıda faktör tarafından etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Akademik başarının yükleme kuramı çerçevesinde sıkça incelendiği görülmektedir. Öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını “çaba”, “şans”, “görevin zor olması” ve “yetenek” gibi nedenlere yükledikleri belirtmektedir [5,6,7,8], Gürtekin [8] ve Turunç-Sipahi [9]’ye göre kızlar ve erkekler akademik başarı ve başarısızlığı farklı nedenlere yüklemektedirler. Gülveren [10]’e göre kız öğrenciler matematik dersinden başarısız olmalarını daha çok “şans ile açıklarken; erkek öğrenciler başarısızlıklarının nedenini “yeterli çaba göstermemek” ile açıklamaktadırlar.

Akademik başarı ya da başarısızlık, öğrencinin duygusal özellikleriyle de ilişkili bulunmuştur. Akademik başarı ile özsaygı [11], yalnızlık ve utangaçlık [12] arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Yine, yalnızlık ile depresyon arasında manidar ilişki bulunduğu [13] saptanmıştır. Yaparel [14], kendilerini yalnız hisseden üniversite öğrencilerinin dışsal nedenlere yüklemelerde bulduklarını belirtmektedir. Yapılan bir başka çalışmada [15], kendilerini yalnız hisseden üniversite öğrencilerinin özsaygılarının düşük, reddedilmeye daha duyarlı, daha pasif ve utangaç oldukları bulunmuştur. Yalnızlık düzeyi arttıkça, erkek öğrencilerin akademik başarısının düştüğü [16] görülmüştür. Bilgen [17], öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, onların uyum düzeylerini etkilediğini bulmuştur. Demir [18] ise erkek öğrencilerin kızlardan, akademik yönden başarısız olanların başarılılardan, çevresinden sosyal destek görmeyenlerin görenlerden, yakın arkadaş sayısı az olanların fazla olanlardan daha yalnız olduklarını bulmuştur.

Başarı ve başarısızlığın sınav kaygısı ile negatif yönde ilişkisini ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır [19]. Cengiz [20]’e göre, ÖSYM 1.basamak sınavı kız ve erkek öğrencilerin kaygı düzeylerinin manidar olarak yükselmesine neden olmaktadır. Aynı araştırmada, ba-

şarısız öğrencilerin başarılı öğrencilere kıyasla hem durumluk hem de sürekli kaygı düzeyleri manidar olarak daha yüksek bulunmuştur. Öner [21], öğrencilerin genel not ortalaması ve matematik notları ile sınav kaygısı puanları arasında negatif yönde manidar ilişkiler bulunduğunu; “Tümtest” ile “Kuruntu” alt testi puanlarının okul başarısını düşük düzeyde de olsa yordadığını belirtmektedir. Albayrak-Kaymak [22], sınav kaygısının öğrenci başarısını manidar düzeyde yordadığına ilişkin bulgular elde etmiştir.

Sosyal destek ile öğrencinin akademik başarısı arasında manidar ilişki olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır [23, 24, 25, 26, 27]. Tüm toplumlarda en yaygın, en önemli ve doğal sosyal destek kaynağı ise evlilik, aile kurumu ve aile üyeleridir [28]. Öğrencilerin en önemli sosyal destek kaynakları aileleri, arkadaşları ve öğretmenleri olarak sıralanmaktadır [29]. Morrison ve arkadaşları [30]’na göre de anababalar ve öğretmenler 7. ve 8. sınıf öğrencileri için en önemli bilgi ve destek kaynaklarıdır. Aysan [31]’a göre, küçük yaşta öğrenciler büyük yaştakilere; kızlar ise erkeklere kıyasla daha çok sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Yapılan çalışmalar, sosyal desteğin, öğrencilerin akademik başarılarının yanısıra, okula devam etmeleri ve okula uyum sağlamalarında da önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Nitekim, Mallinckrodt [32] üniversiteye yeni başlayan öğrenciler üzerinde yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin okula devam etmelerinde okul yönetiminden ve ailesinden aldığı desteğin önemli rol oynadığını belirtmiştir. Ladd [33]’e göre öğrencilerin okula devam etmeleri ve okula uyum sağlamaları anababa, öğretmen ve sınıf arkadaşlarından elde edilen desteğin derecesine bağlıdır. Okula devam etmede isteksizlik gösteren bir öğrencinin akademik başarısının olumsuz etkileneneği düşünülebilir. Ayrıca, çocuklarının akademik başarısının yükselmesine katkıda bulunmak isteyen anababaların, duygusal kararlılık içinde, sosyal yeterliliğe sahip, birbirleriyle çatışmasız bir ilişki içinde bulunmaları gerekmektedir [34]. Halohan ve arkadaşları [35]’na göre, anne ve baba arasındaki çatışmasız, sağlıklı bir ilişki, ergenlerin psikolo-

jik uyumunun yükselmesine ve stres düzeyinin düşmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, alkolik babaların eşleri ve ergen çocukları ile çatıştıkları, çocuklarına beklenen sosyal desteği ve remedikleri [36]; yine, yoksul aile çocuklarının anababalarından aldıkları sosyal desteğin düşük olduğu belirtilmektedir [37].

Yukarıda verilen kuramsal çerçeve, akademik başarının ayrı ayrı “yalnızlık”, “sınav kaygısı” ve “sosyal destek” ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, yalnızlık, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenlerinin birlikte ve ayrı ayrı akademik başarıyı ne derecede yordayıp yordamadığına ilişkin bir bilgi vermemektedir. Akademik başarının oldukça önem kazandığı Türk eğitim sisteminde, Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) hizmetleri kapsamında okullarda öğrencilerin akademik başarılarının yükseltilmesine yönelik programlı çalışmaların yapılması PDR'nin etkililiğinin gösterilmesi ve gereğine inanılması için kaçınılmaz görünmektedir. Bu nedenlerle, yalnızlık, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği gibi değişkenlerin akademik başarının yordayıcısı olarak incelenmesi önemli görünmektedir.

1.1 Problem

Bu çalışmada “yalnızlık, sınav kaygısı ve sosyal destek değişkenleri öğrencilerin akademik başarılarını manidar olarak yordamakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya dayalı olarak araştırmanın alt problemleri şöyle belirlenmiştir:

Yalnızlık, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenleri, (a) ayrı ayrı, (b) **birlikte** akademik başarının ne kadarını yordamaktadır? (c) Bu değişkenlerin öğrencilerin akademik başarılarını yordamadaki güçleri nedir?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Kapsamına Giren Bireyler

Araştırma kapsamına 1998-1999 öğretim yılı güz döneminde, seçkisiz olarak, Ankara mer-

kezinde bulunan 2 Özel Lise (n= 54), 2 Anadolu Lisesi (n=83), 6 Devlet Lisesi'nin (n=408) süper lise bölümleri ikinci sınıflarında okuyan 280 kız ve 265 erkek olmak üzere toplam 545 öğrenci alınmıştır. Örnekleme Matematik, Türkçe, Fizik, Kimya ve Biyoloji dersleri (MF) okuyan öğrenciler seçilmiştir.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Sınav Kaygısı Envanteri (SKE) ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)-Öğrenci Formu kullanılmıştır.

Yalnızlık Ölçeği (UCLA): Araştırmada öğrencilerin yalnızlık düzeylerini ölçmek için güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Demir [18] tarafından yapılan UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmalarından 0.86-0.96 arasında güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir. Yine, UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Envanteri arasında 0.77; UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Çok Yönlü Depresyon Envanteri arasında ise 0.82'lik bir korelasyon bulunmuştur [18].

UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin lise öğrencileri üzerinde kullanıldığına ilişkin bazı çalışmalar bulunmakla birlikte [38]., ölçeğin lise öğrencileri üzerinde güvenilirlik çalışması yapılmamıştır. Bu nedenle, lise öğrencilerine uygulanan UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmasına ihtiyaç duyulmuş ve bu araştırma kapsamında lise ikinci sınıf öğrencilerinden 545 kişilik bir grup üzerinde yapılan çalışmada, UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.92 bulunmuştur.

Sınav Kaygısı Envanteri (SKE): Sınav Kaygısı Envanteri (SKE) Likert tipi, “kuruntu” ve “duyuşsal” alt testleri ile iki alt test için ortak olan 20 maddeden oluşmuştur. Bu çalışmada SKE'nin tüm test puanları kullanılmış olup SKE tüm testten alınabilecek puan 20 ile 80 arasında

değişmektedir. SKE'nin Türkçe çevirisi, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Öner [21] tarafından yapılmıştır. Öner, ölçeğin tüm test için KR-20 Alfa değerini 0.87 bulunmuş ve ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının tümtest için 0.90 ile 0.70 arasında değiştiğini vurgulamıştır.

Bu araştırma kapsamında SKE'nin güvenilirlik çalışması 545 kişilik bir grup lise ikinci sınıf öğrencisi üzerinde tekrar yapılmış ve SKE'nin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı SKE tüm test için 0.90 bulunmuştur.

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ): Araştırmada öğrencilerin aile, arkadaş ve öğretmenlerinden aldıkları sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla Yıldırım [27] tarafından geliştirilen Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) kullanılmıştır. Likert tipi, beş alt ölçekten ve tüm alt ölçekler için ortak 26 maddeden oluşan ASDÖ'nin her alt ölçeği için alınabilecek puan 26 ile 78 arasında değişmektedir. ASDÖ-Öğrenci Formu'nun güvenilirlik çalışması Yıldırım [39] tarafından ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden oluşan 200 kişilik bir grup üzerinde yapılmış ve ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı "Aile" alt ölçeği için 0.88; "Arkadaş" için 0.82 ve "Öğretmen" alt ölçeği için ise 0.85 olarak bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında ASDÖ-Öğrenci Formu'nun güvenilirlik çalışması 545 kişilik bir grup lise ikinci sınıf öğrencisi üzerinde tekrar yapılmış ve ASDÖ-Öğrenci Formu'nun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı "Aile" alt ölçeği için 0.92; "Arkadaş" için 0.80 ve "Öğretmen" alt ölçeği için ise 0.88 olarak bulunmuştur.

Geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin elde edilen kanıtlar değerlendirildikten sonra her üç ölçeğin de lise öğrencileri üzerinde güvenle kullanılabileceği kanısına varılmıştır.

2.3 İşlem

Veri toplamak amacıyla 1998-1999 öğretim

yılı güz döneminin sonuna doğru araştırma kapsamına giren okullara gidilerek, okul yönetimi ve ilgili öğretmenlerle görüşülmüş, araştırmanın amacı ve önemi konusunda bilgi verilmiştir. Uygulama öncesinde araştırmanın amacı ve önemi konusunda öğrencilere de bilgi verilerek, ölçek maddelerini içtenlikle yanıtlamaları amacıyla öğrenciler güdülendirilmiş ve belirtilen üç ölçek birlikte sınıflarda öğrencilere uygulanmıştır. Öğrencilerden ölçekler üzerine cinsiyetlerini ve isimlerini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin Matematik, Türkçe, Fizik, Kimya ve Biyoloji derslerine ilişkin 1998-1999 öğretim yarıyılı dönem sonu not ortalamaları okul kayıtlarından alınmıştır. Böylece her öğrenciye ilişkin "yalnızlık", "sınav kaygısı", "aile desteği", "arkadaş desteği", "öğretmen desteği" ve "akademik başarı ortalaması" olmak üzere altı puan elde edilmiştir.

2.4 Verilerin Analizi

Önce, her öğrenciye ilişkin altı farklı puan bilgisayara işlenmiştir. Sonra, "yalnızlık", "sınav kaygısı", "aile", "arkadaş" ve "öğretmen" desteği değişkenlerinden her birinin tek başına akademik başarıyı manidar olarak yordayıp yordamadığını kontrol etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. İkinci olarak sözkonusu beş yordayıcı değişkenin birlikte akademik başarının ne kadarını açıkladığını belirlemek amacıyla veriler çoklu regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. Söz konusu beş yordayıcı değişkenin adımsal olarak akademik başarıyı yordamadaki gücünü sınamak amacıyla ise adımsal (stepwise) regresyon analizi tekniği uygulanmış ve sonuçlar açıklanmıştır. Araştırmada, hipotez testlerinde kullanılan manidarlık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, akademik başarının yordayıcısı olarak ele alınan değişkenlere ilişkin veriler

üzerinde yapılan regresyon analizlerinin sonuçları tablolar halinde verilmiş ve tablolar açıklanmıştır.

“Yalnızlık”, “sınav kaygısı”, “aile”, “arka-

daş” ve “öğretmen” desteği değişkenlerinden her birinin tek başına akademik başarıyı manidar olarak yordayıp yordamadığını kontrol etmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1: Yalnızlık, Sınav Kaygısı, Aile, Arkadaş ve Öğretmen Desteği Değişkenlerinden Her Birinin Tek Başına Akademik Başarıyı Manidar Olarak Yordayıp Yordamadığına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayıcı Değişken	Reg. Kats	St. Hata	R	R ²	Sabit	t	P
Akademik Başarı	Yalnızlık	-0.280	16.568	0.139	0.019	41.007	-3.266	0.001
	Aile Des.	0.315	16.506	0.163	0.027	37.590	3.850	0.000
	Arka. Des	-0.054	16.724	0.028	0.001	62.780	-0.647	0.518
	Öğret. Des	0.281	16.411	0.194	0.038	72.316	4.616	0.000
	Sınav Kay.	-0.151	16.617	0.116	0.013	66.237	-2.721	0.007

Tablo-1 incelendiğinde, “yalnızlık”, “sınav kaygısı” “aile” ve “öğretmen” desteği değişkenlerinden her birinin tek başına akademik başarıyı manidar olarak yordadığı; “arkadaş” desteği değişkeninin ise yordamadığı ($p > .05$) görülmektedir. Ele alınan beş yordayıcı değişkenden “yalnızlık”, “sınav kaygısı” ve “arkadaş” desteği değişkenleri ile akademik başarı arasında negatif yönde; “aile” ve “öğretmen” desteği değişkenleri ile akademik başarı arasında ise pozitif

yönde bir ilişki olduğu izlenmektedir. Yordayıcı değişkenlere ilişkin regresyon katsayıları incelendiğinde, “aile” desteği değişkeninin en yüksek (0.315), “arkadaş” desteği değişkeninin ise en düşük regresyon katsayısına (-0.054) sahip olduğu görülmektedir.

Bağımsız değişkenlerin birlikte akademik başarının ne kadarını açıkladığına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 2: Yalnızlık, Sınav Kaygısı, Aile, Arkadaş ve Öğretmen Desteği Değişkenlerinin Birlikte Akademik Başarının Ne Kadarını Açıkladığına İlişkin Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçlar

Yordanan Değişken	Yordayıcı Değişken	Reg. Kats	St. Hata	R	R ²	t	P
Akademik Başarı	Sabit	47.971	7.820	0.329	0.109	6.135	0.000
	Yalnızlık	-0.300	0.100			-2.993	0.003
	Aile Des.	0.311	0.085			3.660	0.000
	Arka. Des	-0.106	0.095			-1.123	0.262
	Öğret. Des	0.360	0.063			5.715	0.000
	Sınav Kay.	-0.132	0.054			-2.455	0.014

Tablo-2'den anlaşılacağı üzere, “yalnızlık” ve “sınav kaygısı”nın lise öğrencilerinin akademik başarılarını negatif yönde; “aile” ve “öğretmen” desteği değişkenlerinin ise akademik başarıyı pozitif yönde ve manidar olarak yordadıkları, “arkadaş” desteği değişkeninin ise akademik başarıyı manidar olarak yordamadığı ($t = -1.123, p > .05$) görülmektedir. Ele alınan beş yordayıcı değişken birlikte lise öğrencilerinin akademik başarılarının %11 ($R^2 = 0.109$) kadarını açıklayabilmekte, akademik başarının % 89'unun ise diğer

değişkenler tarafından açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, “öğretmen” desteği değişkeninin en yüksek (0.360), “arkadaş” desteği değişkeninin ise en düşük regresyon katsayısına (-0.106) sahip olduğu görülmektedir.

Söz konusu yordayıcı değişkenlerin adimsal olarak akademik başarıyı yordamadaki güçlerini sınamak amacıyla adimsal regresyon analizi tekniği uygulanmış ve sonuçlar Tablo-3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Lise Öğrencilerinin Yalnızlık, Sınav Kaygısı, Aile, Arkadaş ve Öğretmen Desteğine İlişkin Adimsal Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayıcı Değişken	Ana. Adım.	Reg. Kats	St. Hata	R	R ²	F	P
	Öğret. Des.	1	0.281	0.061	0.194	0.038	21.304	0.000
Akademik	Aile Des.	2	0.405	0.081	0.283	0.080	24.830	0.000
	Öğrt. Des.		0.341	0.061			31.418	0.000
	Yalnızlık	3	-0.272	0.089	0.309	0.095	9.283	0.002
Aile Des.	0.320		0.085	14.086			0.000	
Başarı	Öğrt.Des.		0.370	0.061			36.699	0.000
	Sınav Kay.	4	-0.138	0.053	0.326	0.106	6.666	0.000
	Yalnızlık		-0.249	0.089			7.763	0.006
	Aile Des.		0.310	0.085			13.308	0.000
Öğrt.Des.	0.379		0.061	38.728			0.000	

Tablo-3'de görüleceği gibi, adimsal regresyon analizi, akademik başarıyı manidar düzeyde yordamadığı için “arkadaş” desteği değişkenini analize almamış; diğer dört değişken adimsal regresyon analizi sürecinde işlem görmüştür.

Adimsal regresyon analizinin birinci adımında incelenen “öğretmen” desteği değişkeninin öğrencilerin akademik başarısını yordamada regresyon katsayısı 0.281 çıkmıştır. Öğretmen desteği değişkeni öğrencilerin akademik başarılarını manidar düzeyde ($p < .05$) yordamaktadır. Diğer değişkenler sabit tutulduğunda, tek başına “öğretmen” desteği değişkeninin lise öğrencilerinin akademik başarılarının %4 kadarını ($R^2 = 0.038$) açıklayabildiği görülmektedir.

Adimsal regresyon analizinin ikinci adımın-

da modele “aile” desteği değişkeni girmiştir. “Öğretmen” ve “aile” desteği değişkenleri birlikte akademik başarının %8'ini ($R^2 = 0.080$) açıklamaktadır. Diğer değişkenler sabit kalmak üzere, “öğretmen” desteği değişkeni ile birlikte “aile” desteği değişkeninin öğrencilerin akademik başarısını yordama regresyon katsayısının 0.405, “öğretmen” desteği değişkeninin regresyon katsayısının ise 0.341 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin hem ailelerinden hem öğretmenlerinden algıladıkları destek düzeyi akademik başarılarını manidar düzeyde ($p < .05$) yordamaktadır.

Adimsal regresyon analizinin üçüncü adımında “öğretmen” ve “aile” desteği değişkenlerinin yanında modele “yalnızlık” değişkeni eklenmiştir. Değişkenlerin üçü birlikte akademik

başarının %10 kadarını ($R^2 = 0.095$) açıklamaktadır. Diğer değişkenler sabit tutulduğunda, lise öğrencilerinin “yalnızlık” düzeyinin akademik başarıyı yordamada regresyon katsayısı -0.272 çıkmıştır. Sözü edilen üç değişkenin de akademik başarıyı manidar olarak yordadığı ($p < .05$) görülmektedir.

Adımsal regresyon analizinin dördüncü adımında ise, “öğretmen” ve “aile” desteği ile “yalnızlık” değişkenlerinin yanına “sınav kaygısı” değişkeni eklenmiştir. Akademik başarıyı etkileyen diğer değişkenler sabit tutulduğunda, sözkonusu dört değişken birlikte akademik başarının %11 kadarını ($R^2 = 0.106$) açıklamakta ve her birinin akademik başarıyı manidar olarak yordadığı görülmektedir. Bu adımda, sırasıyla, “öğretmen” desteği regresyon katsayısının (0.379) en yüksek; “aile” desteği (0.310) ve “yalnızlık” (-0.249) regresyon katsayılarından sonra “sınav kaygısı” regresyon katsayısının (-0.138) ise en düşük olduğu görülmektedir. “Öğretmen”, “aile” desteği, “yalnızlık” ve “sınav kaygısı” değişkenlerine ilişkin gerek regresyon katsayıları, gerek R^2 ve F değerleri incelendiğinde, lise öğrencilerinin akademik başarılarını birinci sırada “öğretmen” desteği, ikinci sırada “aile” desteği, üçüncü sırada “yalnızlık” ve son sırada “sınav kaygısı” değişkenlerinin manidar olarak yordadıkları anlaşılmaktadır.

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin öğretmenlerinden ve ailelerinden algıladıkları destek, öğrencilerin akademik başarısını pozitif yönde; yalnızlık ve sınav kaygısı ise negatif yönde ve manidar olarak yordamaktadır. Öğrencilerin arkadaşlarından algıladıkları destek ise akademik başarının önemli bir yordayıcısı olarak bulunmamıştır. “Arkadaş” desteği değişkeni hariç, sözkonusu dört değişkeninin birlikte akademik başarının %11 kadarını yordadığı anlaşılmıştır.

Elde edilen bulgulardan, lise öğrencilerinin akademik başarılarını birinci sırada “öğretmen”,

ikinci sırada “aile” desteği, üçüncü sırada “yalnızlık” ve son sırada ise “sınav kaygısı” değişkenlerinin yordadığı anlaşılmaktadır.

Araştırmadan aile ve öğretmen desteği değişkenlerine ilişkin elde edilen bulgular Osseiran-Waines ve Elmajian [23], Cutrona, ve ark. [24], Levitt ve ark. [25], Meeus ve Wim [26] ve Yıldırım [27]’in bulgularıyla tutarlı görünmektedir. Söz konusu araştırmaların tümünde, akademik başarı ile aile ve öğretmen desteği arasında bir ilişkinin olduğuna ilişkin kanıtlar bulunmuştur. Son çalışmalarından birinde Marrison ve arkadaşları [30], anababalar ve öğretmenlerin 7. ve 8. sınıf öğrencileri açısından en önemli destek kaynağı olduğuna işaret etmektedirler. Malinckrodt [32] ve Ladd [33]’in belirttikleri gibi, ailesinden ve öğretmenlerinden yeterince destek gören öğrencilerin okula daha düzenli devam ederek okula daha kolay uyum sağlayabilecekleri ve böylece, akademik başarılarının yükseleceği düşünülebilir.

Araştırmada “yalnızlık” değişkenine ilişkin elde edilen bulgular, Ishiyama [12], Ponzetti ve Gate [16] ve Demir [18]’in elde ettiği bulgularla benzerlik göstermektedir. Sözkonusu çalışmaların tümünde kendini yalnız hissetmeyen öğrencilerin, yalnız hissedenlere kıyasla akademik başarılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ülkemizde öğretmen ve anababaların akademik başarıyı etkileyen sadece birkaç değişkeni dikkate aldıkları, öğrencinin psikolojik durumunu veya yalnızlık düzeyini dikkate almadıkları izlenmektedir. Çocuğunun akademik başarısının yükselmesi için “saçını süpürge eden” anababaların, aynı zamanda çocuklarının sosyal ve psikolojik sorunlarına karşı duyarlı olmaları; bununla birlikte okullardaki PDR uzmanları ile öğretmenlerin de velilerle işbirliği içinde bulunmaları ve öğrencilerin yalnızlık sorunlarının çözümünde öğrencilere destek olmaları gerekli görünmektedir.

Araştırmada “sınav kaygısı” değişkenine ilişkin elde edilen bulgular, Albayrak-Kaymak [24], Cengiz [20], Öner [21] ve Gündoğdu [19]’nun elde ettikleri bulgularla tutarlı görün-

mektedir. Ülkemizde yapılan bu çalışmaların bulguları akademik başarı ile sınav kaygısı arasında negatif yönde manidar bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Genellikle okullarda ve dersanelerde PDR uzmanlarının daha çok sınav kaygısını azaltmaya yönelik çalışmalar yaptıkları, öğretmen, anababa ve eğitim yöneticilerinin de bu tür çalışmalara destek verdikleri izlenmektedir. Sınav kaygısını azaltmaya yönelik çalışmaların desteklenmesi yerindedir. Ancak, öğretmen ve aile desteği ile yalnızlık değişkenlerinin, akademik başarıyı sınav kaygısı değişkeninden daha güçlü olarak yordadığı anlaşılmaktadır. Öyleyse, sınav kaygısının yanısıra, öğrencilerin yalnızlık sorunlarının çözülmesi ve öğrencilerin öğretmenlerden ve ailelerinden algıladıkları desteğin yükseltilmesine yönelik çalışmalara da önem verilmesi gerekli görünmektedir. Bu konuda SKE, UCLA, ASDÖ gibi araçlarla öğrencilerin ihtiyaçları saptanarak öncelikler belirlenebilir.

Giriş kısmında da söz edildiği gibi, içinde yaşadığımız toplumda, öğrenciden yüksek akademik başarı beklenmektedir. Başarı için, başta öğretmenler ve anababalar olmak üzere eğitimle ilgili hemen herkes tarafından “daha çok ve düzenli çalışma” faktörünün vurgulandığı gözlenmektedir. Ancak, öğrencinin akademik başarısını manidar olarak etkileyen özlük, kişilik ve ailesel niteliklerinin yanısıra, mezun oldukları veya okumakta oldukları okulun özellikleri gibi zihinsel olmayan faktörler [1] ile, çalışma alışkanlıkları [2] ve akademik başarıyı manidar olarak yordayan sosyal destek, yalnızlık, sınav kaygısı gibi faktörlerin önemi gözden kaçırılmaktadır. Düşük akademik başarıya sahip veya akademik başarısı giderek düşen öğrencilere yönelik olarak PDR hizmetleri sunulurken bu faktörlerin de gözden uzak tutulmaması gerekir.

Elde edilen bulgulara ve tartışmalara dayalı olarak şu öneriler sunulabilir:

1. Lise öğrencilerinin öğretmenlerinden algıladıkları destek, öğrencilerin akademik başarılarını manidar olarak yordamaktadır. Bu bulgu, öğretmeni tarafından sevildiğini hisseden veya

öğretmenini seven öğrencilerin, o öğretmenin dersine daha düzenli olarak devam ettikleri ve sonuçta o dersten daha başarılı oldukları yönündeki gözlemlerle koşutluk göstermektedir. Bu nedenle, öğretmen yetiştiren yüksek öğretim programlarının içeriğine çocuk ve ergen psikolojisi, iletişim, rehberlik gibi derslerin konulması; görevi başında bulunan öğretmenlere yönelik olarak da hizmetiçi eğitim kapsamında, “sosyal destek eğitim programları”nın geliştirip uygulanmaya konulması yararlı olabilir.

2. Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları destek, öğrencilerin akademik başarılarını manidar olarak yordamaktadır. Bu nedenle, kendi çocuklarına karşı daha destekleyici davranabilmeleri amacıyla, okullarda görevli PDR uzmanlarının yönetiminde, anababaların katılacağı “Sosyal Destek Eğitim Programları” düzenlenebilir.

3. Eğitim sistemimizde öğrencilerin yaygın olarak sınav kaygısı yaşadıkları [21], PDR uzmanlarının, akademik başarı ile ilgili olarak daha çok “sınav kaygısı”nı azaltmaya yönelik çalışmalar yaptıkları gözlenmektedir. Sınav kaygısının yanısıra “yalnızlık” değişkeninin de akademik başarının önemli yordayıcılarından birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, okullarda PDR programları kapsamında, aile ve öğretmen desteğini artırmaya ve yanısıra öğrencilerin sınav kaygısı ve yalnızlık düzeyini azaltmaya yönelik programlar geliştirilip uygulanabilir.

4. Bu çalışma, lise ikinci sınıf Matematik-Fen (MF) alanında okuyan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Benzeri çalışmalar Türkçe-Matematik (TM) ve Sosyal (S) alanlarında okuyan lise öğrencileri ile önceki sınıflarda okuyan öğrencilerin daha çok aile ve öğretmen desteğine ihtiyaç duyabilecekleri [31,32,33] dikkate alınarak ilköğretim öğrencileri üzerinde benzeri çalışmaların yapılması yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

1. Özgüven, İ. E.; "Akademik Başarıyı Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler". Ankara (1974).
2. Can, G.; "Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi" Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:3, Eskişehir, (1992).
3. Baltaş, A.; "Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı" Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul, (1993)
4. Eski, R.; "Genel Yetenek Psikolojik Ayrışıklık ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki" Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1980)
5. Yıldız, Ç.; "Yüksek ve Düşük Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeylerine Sahip Bireylerin Başarı ya da Başarısızlık Durumlarına İlişkin Nedensel Yüklemeler" Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1997)
6. Weiner, B.; A. Kukla; "An Attributional Analysis of Achievement Motivation" *Journal of Personality and Social Psychology*, 15, 1-20, (1970)
7. Önder-Yücel, F.; "Akademik ve Sosyal Alanlardaki Başarı ve Başarısızlık Yaşantılarının Çocuğun Kendini ve Yaşantılarının Nedenlerini Algılaması Üzerindeki Etkileri" Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1982)
8. Gürtekin, A.; "Başarı ve Başarısızlığa Yapılan Nedensel Yüklemelerin İzlenimler Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1993).
9. Turunç-Sipahi, B.; "Kişilerin Başarı ve Başarısızlıklarına Yapılan Nedensel Yüklemelerde ve Algılanan Çekiciliklerinde Cinsiyet Kalıpyargılarının Etkisi". Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1995)
10. Gülveren, H.; "Lise İkinci Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersinde Başarı ve Başarısızlıklarına Gösterdikleri Nedenler". Hacettepe Üniversitesi: Yayınlanmamış Y. Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1996)
11. Güngör, A. ; "Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler". Yayınlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1989)
12. Ishiyama, F. L.; "Shyness: Anxious Social Sensitivity and Self-Isolating Tendency" *Adolescence*, 76, 903-911, (1984).
13. Week, D. G; Micheal, J. L; Peplau, L. A; "Relation Between Loneliness and Depression: A Structural Equation Analysis" *Journal of Personality and Social Psychology*, 30, 1238-1244, (1980).
14. Yaparel, R; Sosyal İlişkilerde Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı. Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1984)
15. Groswick, R. A.; Jones, W. H.; "Loneliness, Self-concept and Adjustment" *Journal of Psychology*, 107, 237-240, (1981)
16. Ponzetti, J; Gate, R. M; "Sex Differences in the Relationship between Loneliness and Academic Performance" *Psychological Reports*, 48, 759-768, (1981)
17. Bilgen, S; "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi". Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1989)
18. Demir, A; "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler". Yayınlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, (1990)
19. Gündoğdu, M; "The Relationship Between Helpless Explanatory style, Test Anxiety, and Academic Achievement Among Sixth Grade Basic Education Students". Yayınlanmamış Y. Lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, (1994)
20. Cengiz, H. F.; "Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin ÖSYM 1. Basamak Sınavı Öncesi ve Sonrası Kaygı düzeylerinin Bazı Faktörler Yönünden Karşılaştırılması". Hacettepe Üniversitesi: Yayınlanmamış Y. Lisans tezi, Ankara, (1988)
21. Öner, N.; "Sınav Kaygısı Envanteri Elkitabı". YÖRET Yayınları, İstanbul, (1990)
22. Albayrak-Kaymak, D.; "Sınav Kaygısı Envanterinin Türkçe Formunun Oluşturulması ve Güvenirliği". *Psikoloji Dergisi*, 6 (21), 55-62, (1987)
23. Osseiran-Waines, N. ve Almacian, S.; "Types of Social Support: Relation to Stress and Academic Achievement among Prospective Teachers". *Canadian Journal of Behavioural Science*, 26(1), 1-20, (1994)
24. Cutrona, C. E; ve ark.; "Parental Social Support and Academic Achievement: An Attachment Theory Perspective". *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(2) 369-378, (1994)
25. Levitt, M. J.ve ark.; "Social Support and Achievement in Childhood and Early Adolescence: A Multicultural Study". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15(2), 207-222, (1994)
26. Meeus ve Wim.; "Occupational Identity Develop-

- ment, School Performance, and Social Support in Adolescence: Findings of a Dutch Study". *Adolescence*, 28 (112), 809-818, (1993)
27. Yıldırım, İ; "Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliliği" *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-88, (1997)
28. Robertson, S. E; "Social Support: Implication for Counselling" *International Journal For the Advancement of Counselling*, 11, 313-321, (1988)
29. Yıldırım, İ; "Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri" *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (9), 33-38, (1998)
30. Morrison, G. M; John, L; Stephanie, S. M.; Douglas, C. S.; Keith, W; "Sources of Support for School-Related Issues: Choices of Hispanic Adolescents Varying in Migrant Status" *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (2), 233-251, (1997)
31. Aysan, F.; "Lise Öğrencilerinin Stres Yaşantılarında Kullandıkları Başaçıkma Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış **Doktora** tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara (1988)
32. Mallinckrodt, B; "Students Retention, Social Support, and Dropout Intention: Comparison of Black and White Students". *Journal of Counseling Psychology*, 129 (1), 60-64, (1988)
33. Ladd, G. W; "Having Friends, Keeping Friends, Making Friends, and Being Liked by Peers in the Classroom: Predictors of Children's Early School Adjustment?" *Child Development*, 61, 1081-1100, (1990)
34. Mallinckrodt, B; "Childhood Emotional Bonds with Parents, Development of Adult Social Competencies, and Availability of Social Support". *Journal of Counseling Psychology*, 39 (4), 453-461, (1992)
35. Halohan, C. J; David, P. V; Rudolf H. M; "Parental Support, Coping Strategies, and Psychological Adjustment: An Integretive Model with Late Adolescents". *Journal of Youth and Adolescence*, 24 (6), 633-647, (1995)
36. Barrera, M; Chassin, L; Logosch, F; "Effects of Social Support and Conflict on Adolescent Children of Alcoholic and Nonalcoholic Fathers" *Journal of Personality and Social Psychology*. 64(4), 602-612, (1993)
37. Hashima, P. Y; Amato, P. R; "Poverty, Social Support, and Parental Behavior". *Child Development*. 65(2), 394-403, (1994)
38. Kahraman, S; "Cinsiyetleri, Yalnızlık, Başarı ve Sınıf Düzeyleri Farklı Yatılı Olan ve Olmayan Meslek Lisesi Öğrencilerinin Stresle Başaçıkma Stratejilerinin İncelenmesi". Hacettepe Üniversitesi: Yayınlanmamış **Y. Lisans** tezi, Ankara, (1995)
39. Yıldırım İ; "Sosyal Destek Programının Etkililiği: Deneysel Bir Çalışma" *Eğitim ve Bilim*, 23(113), 66-73, (1999)

* Yazar, araştırmanın istatistiksel işlemler kısmında yaptıkları yardımlar için Bölümümüz öğretim üyelerinden Y. Doç. Dr. Selahattin Gelbal ile İstatistik Bölümü öğretim elemanlarından Prof. Dr. Zehra Muluk ve Araş. Gör. Meral Candan Çetin'e teşekkür eder.